

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра тюркської філології

Курсова робота з тюркської філології на тему:
«Словотворчі моделі турецької мови та їх мовленнєве наповнення»

Студентки групи Птур 14-20
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми: Спеціальності 035 Філологія Спеціалізації 035.06
Східні мови та літератури (переклад включно), перша – турецька
Ступеня вищої освіти «бакалавр»
Дрозд Поліни Сергіївни

Допущено до захисту
«__» _____ року

Науковий керівник
кандидат філологічних наук,
Ксьондзик Наталія Миколаївна

(підпис)

(ПІБ)

Завідувач кафедри
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СЛОВОТВОРЕННЯ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ	5
1.1 Словотворення як мовна категорія.....	5
1.2 Основні поняття та терміни словотворення в турецькій мові.....	12
1.3 Морфемна будова турецьких слів.....	14
Висновок до 1 розділу.....	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СЛОВОТВОРЧИХ МОДЕЛЕЙ У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ	18
2.1 Класифікація словотворчих моделей турецької мови.....	18
2.2 Приклади слів з різних моделей словотворення.....	23
Висновок до 2 розділу.....	26
ВИСНОВОК	28
АНОТАЦІЯ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	31

ВСТУП

Актуальність теми. Тема "словотворчі моделі турецької мови та їх мовленнєве наповнення" є дуже актуальною, оскільки вивчення словотворення є важливим елементом вивчення будь-якої мови. Словотворення допомагає розширювати словниковий запас, збільшувати кількість можливих варіантів вираження думок та ідей, а також зрозуміти структуру мови.

У турецькій мові словотворення відіграє важливу роль, оскільки має великий вплив на розвиток мови та культури в цілому. Словотворчі моделі турецької мови допомагають визначити структуру та особливості мови, а також зрозуміти мовленнєве наповнення турецьких слів.

Наприклад, знання про афіксаційні моделі дозволяє розрізняти та правильно утворювати турецькі слова за допомогою префіксів та суфіксів, що значно полегшує процес вивчення мови. Знання про зміну звукових значень слів допомагає зрозуміти етимологію турецьких слів та їх походження з інших мов.

Дослідження турецької мови та її словотворення є важливим з точки зору міжкультурної комунікації, оскільки турецька мова є однією з найбільш поширених мов світу, яку говорять мільйони людей у різних країнах. Розуміння словотворення турецької мови допоможе взаєморозумінню між різними культурами та збереженню культурної спадщини.

Об'єктом дослідження є словотворчі моделі турецької мови.

Метою дослідження є аналіз та оцінка словотворчих моделей турецької мови та їх мовленнєве наповнення.

Виходячи з визначеної мети, передбачено вирішення нижчезазначених **завдань:**

1. Характеристика словотворення як мовної категорії
2. Аналіз основних понять та термінів словотворення в турецькій мові
3. Аналіз морфемної будови турецьких слів

4. Характеристика класифікації словотворчих моделей турецької мови

5. Аналіз прикладів слів з різних моделей словотворення

Для досягнення поставлених цілей та вирішення завдань у даній курсовій роботі було застосовувано наступні **методи дослідження**:

1. Аналіз наукових джерел.

2. Емпіричні методи.

3. Історичний метод.

4. Аналітичний метод.

5. Системний аналіз.

Структура роботи підпорядкована меті та завданням дослідження. Курсова робота складається із вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури та анотації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СЛОВОТВОРЕННЯ В ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

1.1 Словотворення як мовна категорія

Словотворення - це мовна категорія, яка вивчає процес створення нових слів з використанням різних морфем та суфіксів. Це важлива галузь лінгвістики, оскільки допомагає розуміти, як мова розвивається та адаптується до змін в суспільстві.

У процесі словотворення, мовні одиниці можуть бути поєднані, щоб створити нові слова з новими значеннями та граматичними властивостями. Наприклад, слово "завідувач" складається зі слова "завідувати" та суфікса "-ач", який вказує на професію.

Також словотворення може відбуватися за допомогою префіксів та інших морфем. Наприклад, префікс "над-" може бути доданий до слова "вода", щоб сформулювати нове слово "надводний", що означає "розташований на поверхні води" [1].

Студіювання словотворення допомагає не тільки розуміти, як формуються нові слова в мові, але і допомагає в розумінні відтінків значення слів та їх граматичних властивостей.

Як відомо, мова є основним засобом спілкування та формою пізнання людиною навколишнього світу та самого себе. Внаслідок перетворень, що відбуваються у суспільно-політичному житті, розвитку науки і культури, еволюціонує та зазнає неминучі трансформації мова. Як наслідок розвитку суспільства – поява нових поглядів, явищ, предметів тощо; як наслідок відображення суспільних змін у мові – поява нових лексичних одиниць. [8, с. 40]

Усі ці питання мають глобальний характер. За кожним із них стоїть великий, різномірний та неоднозначний фактичний матеріал. Ставлячи ці

питання, ми маємо на увазі лише необхідність визначення мотивологічної позиції по ряду обох і приватних моментів деривації, без кваліфікації яких важко розраховувати на побудову мотивологічної моделі дериваційного механізму не за однією ознакою, а за комплексом ознак.

Характеризуючи метод зіставлення у межах комплексної опозиції, зазначаємо, що у цьому методі мета дослідження приймає питання якісної визначеності об'єкта з урахуванням всієї його складності і нерідко – суперечливості, з урахуванням взаємодії його ознак тощо. Незважаючи на те, що тут можливий «ризик неточностей у визначенні «золотої середини» між недостатньо детальним і надто дробовим структуруванням цілісних «якостей при виділенні ознак, що конституюють ці якості», переваги комплексної опозиції очевидні. [7, с. 28]

Поверхневий шар комплексу ознак дериваційних новоутворень представляють ті терміни, які традиційно позначають. По-перше, це «формальна (формально-семантична) деривація» і «деривація семантична» («незручність» цих термінів полягає в тому, що суттєві формальні та семантичні властивості є в декількох способах деривації, відмінність лише у різному характері «формальності» і «семантичності», якраз і не розкривається термінами).

По-друге, «міжмовна» та «внутрішньослівна» деривація/мотивація; по-третє, морфологічна та лексико-семантична (терміни прагнуть зафіксувати дані форми деривації у структурі мови; точкою відліку при цьому виступає слово чи морфема, тобто власне онтологічні, а точніше формальні, моменти без виходу їх на функціонально-семантичний план).

Відмінною рисою сучасної епохи, епохи політичних та економічних змін стала різноманітність всіляких новоутворень. У зв'язку із зміною суспільної ситуації відбувається закономірне оновлення лексичного складу мови. Нові явища реальної дійсності, вимагаючи нових найменувань, активізують, своєю чергою, окремі ланки словотворчої системи мови. Події другої половини 80-х -

початку 90-х років ХХ століття, на думку дослідників, за впливає на суспільство і мова подібна до революції. [1, с. 84]

У словотворі в прагмалінгвістичному аспекті можна розглядати посилення особистісного початку у процесах словотворчості останніх десятиліть. Словотворчість сприймається як феномен мовної особистості, як один із проявів творчої індивідуальності автора.

В «антропоцентрично орієнтованій» лінгвістиці людина трактується як активний творець мови, одним із проявів мовної діяльності якого є креативна діяльність. Нові номінації – виникають у мові та зафіксовані у певній своїй частині.

Вони відображають позамовні, екстралінгвістичні дані, що співвідносяться з певним періодом у житті людей, їх культурною та соціальною приналежністю.

Отже, комунікативно-когнітивний підхід до аналізу нових слів на етапі їх функціонування у певному тексті дозволяє виявити природу, структуру, функціонально-прагматичне призначення нових слів, визначити їх виразно-образотворчу значимість.

Представлені нині у сучасній лінгвістиці методи вивчення словотвірних неологізмів реалізуються у межах різних підходів до вивчення новоутворень. [5, с. 35]

Традиційно провідним залишається структурно-семантичний напрямок, у межах якого здійснюється структурно-семантична характеристика та класифікація новоутворень, визначення способів словотвору та моделей, за якими створені нові деривати. Завдяки використанню описово-аналітичного методу проведена колосальна робота з опису двох підсистем словотвору: узуальної та оказіональної.

У той же час в останні десятиліття було усвідомлено недостатність дослідження новоутворень у рамках структурно-семантичного аналізу, який виключає «носія мови, людський фактор із проблем неології».

В умовах інтенсивної взаємодії культур та мов - мова-реципієнт стає відкритим різноманітним впливом з боку мови-донора. Одним із проявів такого впливу є виникнення неолексем.[7, с. 12]

Здійснивши огляд лінгвістичних досліджень останніх десятиліть ми виявили актуальні мовні тенденції у галузі дериватології. І дійшли до висновку, що для сучасної мови характерно різке збільшення потоку іншомовних одиниць, демократизація мови, зниження літературних норм, прагнення до емоційного початку, ослаблення нормативних правил освіти, використання прийомів мовної гри, економія мовних засобів та ін. [4, с. 128]

Зробивши аналіз сучасних підходів до вивчення лексичних інновацій приходимо до висновку про неоднозначність поняття «нового» у мові, що визначає виникнення конкуруючих термінів: новоутворення, лексична інновація, нова номінація, неонімація, нове найменування, неологізм, оказіоналізм, неодериват, незапозичення, неоформант та ін.

Досліджувані джерела відбивають істотні зміни в словниковому складі сучасної мови, що зумовлено новими історичними процесами державотворення, формування сучасного мислення, пошуками адекватних засобів мовного вираження. Багатофункціональність літературної мови якнайтісніше пов'язана з розширенням, удосконаленням її лексико-семантичної системи. Динамічні процеси супроводжуються новими якісними змінами в семантиці та стилістичному перегрупованні мовних одиниць.. [6, с. 52]

Складні деривати створюються різними шляхами. Багато з них утворюються за існуючими словотворчими типами та моделями як способом чистого додавання, так і складно-афіксальними способами.

Способом чистого додавання створені такі новоутворення, як мавполюди («Звичайно, монстрів у природі не існує, але і сьогодні в незайманих джунглях Південної Америки часом зустрічаються дикі, густо порослі рудувато-бурою шерстю, дуже великі мавполюди», землеподібність («Модель оцінки землеподібності планет), ін. [5, с. 97]

Багато новоутворень створюються складно-суфіксальним способом (при цьому суфікс може бути і нульовим). Нерідко складні новоутворення з'являються в результаті заміної деривації, яка зазвичай ототожнюється дослідниками з деривацією за конкретним зразком. «Іноді поява нового слова являє собою поняття не за зразком як структурною схемою, а за аналогією до конкретного слова шляхом вилучення з нього кореня (основи) та заміни його іншим коренем». [3, с. 27]

Проте доцільним є диференціювати дані процеси. При деривації за конкретним зразком новоутворення відтворює формант слова-зразка. Як формант при деривації за конкретним зразком може бути і неморфемна частина слова. [5, с. 16]

Якщо при деривації за конкретним зразком новоутворення, відтворюючи формант слова-зразка, має іншу, відмінну від останнього, що виробляє базу і, отже, інші кореневі морфеми, то при замінному словотворі складний дериват, маючи той самий формант, що й конкретне узуальне слово, відрізняється від останнього лише однією кореневою морфемою або однією зі своїх частин; цим узуальне слово виступає не як конкретний зразок, бо як вихідне для деривата слово, у якому замінюється одна з базових частин. Подібний процес зміни основ дослідники називають трансрадикацією.

Таким чином, у сучасній словотворчості, результати якого знаходять відображення у різних текстах, реалізуються різні шляхи та способи створення новоутворень. Деривати в мові здебільшого побудовані за існуючими у мові словотворчими типами та моделями. У той самий час багато оказіональних слів

створюються із порушенням умов словотвірних типів, і навіть неузвальними методами. При створенні okazіоналізму активно використовуються заміна деривація, різні види гібридизації, прийоми каламбурного словотвору. [2, с. 56]

Усе це, безумовно, сприяє відзначеному дослідниками зростанню особистісного початку мови, а також більшої експресивності, виразності тексту. Okazіональні слова відбивають бачення і оцінку які говорять про явища навколишньої дійсності. Тим самим новоутворення у мові є не лише способом відображення соціально та культурно значущих реалій сучасного життя суспільства, а й експресивним засобом їх оцінки, що претендує на художність та реалізацію мовної гри.

Серед нових слів, які активно поповнюють лексико-семантичну підсистему будь-якої мови, помітне місце займають словотворчі неологізми. Кожна лінгвальна система використовує закладені в ній можливості морфемного поєднання, а також постійно приваблює іншомовні морфеми: невеликі, політбомонди, спікерство, трудотерапія та ін.[1, с. 84]

Отже, на сучасному етапі розвитку української мови у багатьох лексемах простежуємо зміни їхнього семантичного обсягу: розширення семантичного наповнення слів та звуження їх уживання у прямих значеннях, що призводить до нашарування переносних значень (метафоризації семантики відносних та присвійних прикметників) і, як наслідок, – набуття такими лексемами якісного оцінного значення . [3, с. 52]

У лінгвістиці останніх десятиліть, зокрема у наукових працях про лексичні інновації, окреслилася тенденція до розширення змісту поняття «неологізм». Його можна визначити не просто як новоутворення, словосполучення чи вираз, а й виділити наступні властивості неологізмів: приналежність до конкретного періоду часу, наявність часткової незвичності на фоні мовних норм та певної сфери вживання, новизна плану вираження та плану змісту у різних співвідношеннях, відчуття «новизни» з боку сприймання мовцями.

Тому, при прагматичному підході до вивчення новоутворень повинні враховуватися як їх функціональна специфіка, а й комунікативна доцільність.

Такими є деякі найбільш актуальні підходи до дослідження новоутворень, що відображають динамічні процеси в мові та демонструють основні закономірності функціонування словотворчого механізму сучасної мови, що сприяють інтерпретації явищ дійсності і цим показують своєрідність національної культури.

1.2 Основні поняття та терміни словотворення в турецькій мові

Основні поняття і терміни словотворення в турецькій мові:

1. Суфікс - це частка, яка додається до кінця слова для утворення нового слова з новим значенням або формою. Наприклад, суфікс -lik утворює прикметник з іменників: körek (собака) - köreklіk (собачий).
2. Префікс - це частка, яка додається до початку слова для утворення нового слова з новим значенням або формою. Наприклад, префікс be- може додаватися до дієслів для утворення дієслів з протилежним значенням: gitmek (йти) - begitmek (перестати йти).
3. Корінь - це основна частина слова, яка несе його головне значення і до якої можуть додаватися суфікси та префікси. Наприклад, корінь kitap (книга) утворює слова kitapsız (без книги) та kitaplık (книжкова полиця).
4. Дери́вація - це процес утворення нових слів за допомогою додавання до основного слова суфіксів та/або префіксів.
5. Компози́ція - це процес утворення нового слова за допомогою злиття двох або більше основних слів. Наприклад, слово zertabak (аналітик) утворюється від zert (дослідження) та abak (таблиця).
6. Аффікс - це загальна назва для суфіксів та префіксів, які додаються до слів для утворення нових слів.
7. Іменник - це частка мови, яка позначає предмети, ідеї, людей тощо. В турецькій мові іменники мають різні закінчення в залежності від числа, відмінка та інших факторів.

8. Дієслово - це частка мови, яка позначає дію або стан. В турецькій мові дієслова також мають різні закінчення в залежності від особи, числа та інших факторів.
9. Прикметник - це частка мови, яка характеризує іменник. В турецькій мові прикметники також мають різні закінчення в залежності від числа, відмінка та інших факторів [9].
10. Морфема - це найменша значуща частка слова, яка не може бути поділена на менші значущі частини. В турецькій мові морфемі можуть бути суфіксами, префіксами або кореневими частинами слів.

1.3 Морфемна будова турецьких слів

Морфемна будова турецьких слів є складною та має свої особливості. У турецькій мові слова утворюються шляхом додавання до кореневої частини різних морфем, що змінюють значення слова та визначають його граматичну роль. Основні морфемні, що використовуються в турецькій мові:

1. Корінь - це основна морфема слова, яка несе його основне значення. У турецькій мові корені можуть бути одно- та багато особовими, наприклад: *oku-* (читати), *gel-* (приходити), *konuş-* (розмовляти).
2. Суфікс - це морфема, яка додається до кореня слова та змінює його значення або граматичну форму. У турецькій мові суфікси мають велике значення та використовуються для відмінювання іменників, дієслів та прикметників. Наприклад: *ev-ler-de* (в будинках), *kitap-lar-da* (в книгах), *gel-di-m* (я прийшов).
3. Префікс - це морфема, яка додається до початку кореня слова та змінює його значення. У турецькій мові префікси використовуються для утворення слів з іншими значеннями. Наприклад: *yük-sek* (високий), *düş-ük* (низький).
4. Інфікс - це морфема, яка додається в середину кореня слова та змінює його значення або граматичну форму. У турецькій мові інфікси використовуються для утворення дієслів або зміни їх форми. Наприклад: *oku-mak* (читати), *yaz-dı-m* (я написав).

5. Коннектор - це морфема, яка використовується для з'єднання двох слів або фраз. У турецькій мові коннектори використовуються для утворення складних слів та складних речень. Наприклад: *araba-çalar* (автобус), *ayakkabı-lar-ı-m* (мої черевики).
6. Радикал - це морфема, яка використовується для утворення слів з однаковим значенням або відмінком. Радикал може бути коренем слова або суфіксом, який додається до кореня слова. Наприклад: *çocuk* (дитина), *çocuk-lar* (діти).
7. Службові слова - це морфемні, які не несуть самостійного значення, а використовуються для відмінювання слів та утворення речень. У турецькій мові службові слова включають в себе питальні слова, частки, сполучники та прийменники. Наприклад: *ne* (що), *mi* (чи), *ve* (і), *için* (для) [10].

Отже, морфемна будова турецьких слів має свої особливості та складнощі, але вивчення її є важливим для зрозуміння та використання турецької мови.

Висновок до 1 розділу

Словотворення - це процес утворення нових слів за допомогою морфем - найменших значущих одиниць мови. Морфемми можуть бути префіксами (розташовуються перед основою слова), суфіксами (розташовуються після основи слова) або інфіксами (вставляються у середину основи слова).

Утворення нових слів може відбуватися за допомогою різних морфологічних процесів, таких як префіксація, суфіксація, інфіксація, складання та інші. Словотворення є важливою складовою мовного процесу, оскільки дозволяє мові адаптуватися до змін у соціальному, культурному та технічному середовищі, а також виконувати різноманітні комунікативні функції.

Словотворення в турецькій мові є складним процесом, який включає у себе різні морфемні та фонетичні зміни. Основні теоретичні аспекти словотворення в турецькій мові можуть бути описані наступним чином:

1. Морфологічні засоби словотворення. У турецькій мові основні морфологічні засоби словотворення - це суфікси, префікси та інтерфікси. Суфікси додаються до кореня слова та змінюють його значення чи граматичну форму. Префікси додаються до початку слова та можуть змінювати його значення, часто служать для утворення протилежних слів. Інтерфікси використовуються для зв'язування двох коренів та утворення складних слів.

2. Фонетичні засоби словотворення. У турецькій мові фонетичні засоби словотворення включають звукові зміни в корені слова та процес асиміляції.

Наприклад, при додаванні суфіксу до деяких коренів, можуть відбуватися зміни в голосних звуках, які залежать від фонетичного контексту.

3. Словотворчі моделі. У турецькій мові існують певні словотворчі моделі, які використовуються для утворення нових слів. Наприклад, модель додавання суфіксу -сі використовується для утворення слів, що означають професії (наприклад, öğretmen-si - вчитель).

4. Словотворчі процеси. У турецькій мові існують різні словотворчі процеси, які дозволяють утворювати нові слова зі старих. Наприклад, афіксація - процес додавання префіксів.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СЛОВОТВОРЧИХ МОДЕЛЕЙ У ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1 Класифікація словотворчих моделей турецької мови

Словотворення в турецькій мові базується на використанні різних моделей, які можна класифікувати за декількома ознаками. Основні класифікації словотворчих моделей турецької мови включають:

1. Моделі на основі афіксації: ці моделі включають утворення слів за допомогою додавання суфіксів, префіксів та інтерфіксів. До цієї групи належать, наприклад, моделі додавання суфіксів -сі, -лік, -сіз, префіксів аш, бе, ге, вер, та інтерфіксів -s- та -n-.
2. Моделі на основі зміни звукових значень: ці моделі включають утворення слів за допомогою зміни голосних або приголосних звуків у корені слова. Наприклад, модель зміни голосних звуків для утворення протилежних слів, яка використовує голосний звук а в одному слові та його заміну на е в іншому слові.
3. Моделі на основі складання слів: ці моделі включають утворення слів шляхом складання двох або більше коренів. Наприклад, модель складання слів на основі семантичних відношень, де один корінь позначає предмет, а інший - його ознаку або дію.
4. Моделі на основі запозичення слів з інших мов: ці моделі включають утворення слів за допомогою запозичення слів з інших мов, таких як

арабська, французька, англійська тощо. Наприклад, слова "banka" та "otel" були запозичені з французької мови [11].

Ці моделі можуть використовуватися окремо або комбінуватися для утворення нових слів у турецькій мові.

Розглянемо детальніше кожен модель:

Моделі словотворення на основі афіксації є одним з основних способів утворення нових слів в турецькій мові. Ці моделі використовуються для додавання до кореня слова різних префіксів, суфіксів та інтерфіксів, що змінюють його значення.

Наприклад, префікс aş- може використовуватися для утворення нових слів, що позначають дію, яка є приємною або приносить задоволення. Наприклад:

- yemek (їжа) -> aşçı (кухар)
- güzel (красивий) -> aşık (закоханий)

Суфікс -cı використовується для утворення нових слів, що позначають професії або особу, яка займається певною діяльністю. Наприклад:

- ayakkabı (взуття) -> ayakkabıcı (взуттєвий майстер)
- fotoğraf (фотографія) -> fotoğrafçı (фотограф)

Суфікс -lik використовується для утворення слів, що позначають приналежність до чогось. Наприклад:

- ev (будинок) -> evlik (шлюбний стан)
- renk (колір) -> renklik (барвистість)

Суфікс -siz використовується для утворення слів, що позначають відсутність чогось. Наприклад:

- para (гроші) -> parasız (безгроші)
- ses (звук) -> sessiz (беззвучний)

Інтерфікс -s- використовується для утворення нових слів, які позначають різні дії або відносини між різними об'єктами. Наприклад:

- kalem (ручка) -> kalem-siz (безручний)
- çanta (сумка) -> çanta-sız (безсумочний) [12]

Інтерфікс -n- використовується для утворення слів, які позначають відносини між різними об'єктами, а також для утворення назв народів та мов.

Наприклад:

- elma (яблуко) -> elma-n-ı (яблучний)
- Türk (турок) -> Türkçe (турецька мова)

Турецька мова також використовує афікси для утворення слів, що позначають ступінь, кількість, різноманітні відтінки значення тощо. Наприклад, суфікс -se використовується для утворення прикметників, які позначають ступінь певної якості. Наприклад:

- güzel (красивий) -> güzel-se (досить красивий)

Суфікс -lık використовується для утворення слів, що позначають кількість.

Наприклад:

- kitap (книга) -> kitaplık (книжкова полиця)

Суфікс -sı використовується для утворення слів, що позначають різноманітні відтінки значення. Наприклад:

- ayak (нога) -> ayak-sı (бічна сторона ноги)
- burun (нос) -> burun-suz (безносий)

Таким чином, використання афіксів для утворення нових слів є одним з найбільш поширених та ефективних способів словотворення в турецькій мові.

Окрім афіксації, в турецькій мові існує також модель словотворення на основі зміни звукових значень. Ця модель включає в себе такі види змін звуків, як заміна, викид, додавання та відштовхування звуків. Давайте розглянемо кожен з цих видів детальніше.

Заміна звуків використовується для утворення нових слів шляхом заміни одного звуку на інший. Наприклад:

- kedi (кіт) -> köpek (собака)

Викид звуків використовується для утворення нових слів шляхом викидання одного або декількох звуків зі слова. Наприклад:

- elma (яблуко) -> maşa (молоток)

Додавання звуків використовується для утворення нових слів шляхом додавання звуків до початкового слова. Наприклад:

- okul (школа) -> okuma (читання)

Відштовхування звуків використовується для утворення нових слів шляхом відштовхування звуків від початкового слова. Наприклад:

- sağ (правий) -> sol (лівий)

Ці моделі словотворення на основі зміни звуків дозволяють творити нові слова, які можуть мати різні значення та відтінки. Використання цих моделей дозволяє збільшити словниковий запас турецької мови та розширити можливості її використання.

Ще одна модель словотворення в турецькій мові - це модель словотворення на основі складання слів. Ця модель передбачає творення нових слів шляхом з'єднання двох чи більше слів. Цей процес називається композицією, і він дуже поширений в турецькій мові.

Наприклад, слово "книжка" складається зі слів "книга" і "кішка", які означають відповідно "книга" і "маленький". Інші приклади таких складених слів включають:

- зоопарк (hayvanat bahçesi) - від hayvan (тварина) та bahçe (сад)
- чайова (çausı) - від çay (чай) та -cı (суфікс, який означає професію)

Композиція слів дозволяє творити нові слова з новими значеннями, які не могли бути досягнуті за допомогою інших моделей словотворення. Також цей підхід дозволяє створювати нові слова швидко і ефективно, що робить його особливо корисним для створення технічних термінів та інших спеціалізованих слів.

Однак, важливо зазначити, що композиція слів в турецькій мові може мати деякі правила і обмеження. Наприклад, деякі поєднання слів можуть бути неприпустимі з точки зору граматики або вимови. Тому перед використанням композиції слів важливо зрозуміти, які комбінації є прийнятними в мові та як вони повинні бути використані в різних контекстах [13].

Ще одна модель словотворення в турецькій мові - це модель словотворення на основі запозичення слів з інших мов. Цей процес дуже поширений в турецькій мові, особливо в зв'язку з історичними зв'язками турецької мови з іншими мовами та культурами.

Турецька мова багато запозичує слів з арабської, перської та французької мов. Наприклад, слова "книга" (kitap), "школа" (okul), "сонце" (güneş) та "місяць" (ay) походять з арабської мови. Слова "перо" (tüy), "пістолет" (tabanca), "зерно" (tane) та "король" (kral) походять з перської мови. Також багато слів у турецькій мові було запозичено з французької мови, особливо після того, як французька мова стала популярною серед турецької еліти в ХІХ столітті.

Хоча запозичення слів з інших мов може збагатити турецьку мову та дозволити використовувати нові поняття, важливо зазначити, що цей процес може також створювати проблеми з розумінням слів в різних контекстах та з порушенням граматичної структури мови. Тому перед використанням запозичених слів важливо ретельно досліджувати їх значення та вживання в мові, щоб уникнути неправильного вживання та мовних помилок [14].

2.2 Приклади слів з різних моделей словотворення

Наведемо наступні приклади слів з різних моделей словотворення у турецькій мові:

1. Афіксаційна модель:

- Книга - kitap (від слова "kitab" з арабської мови)
- Синій - mavî (від слова "mav" з перської мови)
- Дерево - ağaç (від слова "ağaç" з тюркської мови)

2. Модель зміни звукових значень:

- Людина - insan (від слова "ensan" з арабської мови)
- Літо - yaz (від слова "yaz" з тюркської мови)
- Солодкий - tatlı (від слова "tatlı" з тюркської мови)

3. Модель складання слів:

- Сонцезахисний крем - güneş koruyucu krem (складається зі слів "güneş" - сонце, "koruyucu" - захисний, "krem" - крем)
- Автобусна зупинка - otobüs durağı (складається зі слів "otobüs" - автобус, "durağı" - зупинка)
- Книжкова полиця - kitaplık (складається зі слів "kitap" - книга, "lık" - місце для зберігання)

4. Модель запозичення слів:

- Ресторан - restoran (запозичення з французької мови)

- Університет - üniversite (запозичення з латинської мови)
 - Парфум - parfüm (запозичення з французької мови)
5. Модель акронімів та скорочень:
- НАТО - NATO (акронім від North Atlantic Treaty Organization)
 - IT - IT (скорочення від Information Technology)
 - ГДЕБ - МЕВ (скорочення від Milli Eğitim Bakanlığı, що означає Міністерство Національної Освіти)
6. Модель зміни частин мови:
- Дерево - ağaçlı (від слова "ağaç" - дерево, додання суфіксу "lı", що перетворює іменник на прикметник)
 - Мова - dillendirmek (від слова "dil" - мова, додання суфіксу "lendir" та закінчення дієслова "mek/mak", що перетворює іменник на дієслово)
 - Медитація - meditasyoncu (від слова "meditasyon" - медитація, додання суфіксу "cu", що перетворює іменник на особу, яка займається цією діяльністю)
7. Модель повного відтворення звучання:
- Хот-дог - hot-dog (від англійської мови)
 - Карамель - karamel (від французької мови)
 - Клуб - kulüp (від французької мови)
8. Модель роздільної письмовості:
- Ліцензія - lisans (слово перекладається як "ліцензія" з англійської мови, проте в турецькій мові використовується інше написання)
9. Модель додавання афіксів:
- Дружина - eş (додання суфіксу "eş", що означає партнера, чоловік або дружина)
 - Перекладач - tercüman (додання суфіксу "-cü", що означає професію або особу, яка займається цією діяльністю)
10. Модель складання слів:

- Відеоігри - video oyunu (складання двох слів "video" та "oyun", що в перекладі означає "відеоігри")
- Автомобіль - otomobil (складання двох слів "oto" - авто та "mobil" - рухомий)

11. Модель запозичення слів з інших мов:

- Ресторан - restoran (з французької мови)
- Інтернет - internet (з англійської мови)
- Сувенір - souvenir (з французької мови)

Це лише декілька прикладів різних моделей словотворення в турецькій мові. Турецька мова має багату історію та багато контактує з іншими мовами, що робить її цікавою для дослідження в галузі словотворення.

Висновок до 2 розділу

Аналіз словотворчих моделей у турецькій мові дає змогу краще зрозуміти її морфологічну структуру та відносини між словами.

Однією з головних моделей словотворення у турецькій мові є додавання афіксів до кореневого слова. Це дозволяє створювати нові слова шляхом зміни їхньої граматичної форми або додавання нових значень. Наприклад, за допомогою суфіксу "-сі" можна створити нові слова, що означають професію або заняття, наприклад, "kahvesi" (кавовар), "manavci" (фруктовий продавець) і т.д.

Іншою моделлю є зміна звукових значень. Наприклад, додавання префіксу "yabancı" до слова "dil" (мова) дає нове слово "yabancı dil" (іноземна мова).

Модель складання слів дозволяє створювати нові слова шляхом з'єднання двох чи більше кореневих слів. Наприклад, слово "körekbalığı" складається зі слів "körek" (собака) та "balık" (риба) і означає "акула".

Модель запозичення слів з інших мов також є важливою для турецької мови. У зв'язку зі своєю історією та географічним положенням турецька мова має багату історію запозичення слів з різних мов, зокрема з арабської, перської, грецької, французької та англійської.

Основні класифікації словотворчих моделей турецької мови включають:

Моделі на основі афіксації: ці моделі включають утворення слів за допомогою додавання суфіксів, префіксів та інтерфіксів. До цієї групи належать, наприклад, моделі додавання суфіксів -сі, -lik, -siz, префіксів aş, be, ge, ver, та інтерфіксів -s- та -n-.

Моделі на основі зміни звукових значень: ці моделі включають утворення слів за допомогою зміни голосних або приголосних звуків у корені слова. Наприклад, модель зміни голосних звуків для утворення протилежних слів, яка використовує голосний звук "а" в одному слові та його заміну на "е" в іншому слові.

Моделі на основі складання слів: ці моделі включають утворення слів шляхом складання двох або більше коренів. Наприклад, модель складання слів на основі семантичних відношень, де один корінь позначає предмет, а інший - його ознаку або дію.

Моделі на основі запозичення слів з інших мов: ці моделі включають утворення слів за допомогою запозичення слів з інших мов, таких як арабська, французька, англійська тощо. Наприклад, слова "banka" та "otel" були запозичені з французької мови.

Ці моделі можуть використовуватися окремо або комбінуватися для утворення нових слів у турецькій мові.

ВИСНОВОК

Словотворення у турецькій мові базується на різноманітних моделях, які включають афіксацію, зміну звукових значень, складання слів та запозичення слів з інших мов.

Основна модель словотворення у турецькій мові - це афіксація, що полягає в додаванні до основи слів різних афіксів. У турецькій мові існує велика кількість афіксів, що виконують різні функції, наприклад, вказують на час, вид і спосіб дії, рід та чисельність іменників, форму дієслова і т.д.

Ще одна модель словотворення - зміна звукових значень, що полягає в заміні одних звуків на інші. Наприклад, слово "adam" (людина) може перетворитись на "edem" (я з'їм), "adem" (владико) або "ıdam" (сховище).

Складання слів - це модель словотворення, яка полягає в об'єднанні двох або більше слів, щоб утворити нове слово. Наприклад, "kahve" (кава) + "hane" (будинок) = "kahvehane" (кафе).

Запозичення слів з інших мов - це модель словотворення, що передбачає вживання слів, запозичених з інших мов. У турецькій мові існують багато запозичень з арабської, перської, французької та англійської мов.

Кожна з цих моделей має свої особливості і може бути застосована в різних випадках, що робить турецьку мову дуже багатою та різноманітною.

У роботі були також наведені приклади словотворчих моделей турецької мови:

1. Афіксація:

- Yapılandırıcılar (структурувальні афікси): ev-le (з дому), kitap-lar (книги), okul-da (в школі).
- Kaynaştırıcılar (злиттєві афікси): kedi-m-iz (наша кішка), körek-çik (цуценя), sırt-çantası (рюкзак).

2. Зміна звукових значень:

- Ünlü düşmesi (втрата голосних): okumak - okuyorum (читаю), yürümek - yürüyor (йду).
- Ünsüz benzeşmesi (асиміляція приголосних): adım - adımlar (кроки), kap - kapılar (двері).

3. Складання слів:

- Taşıma eylemleri (дієслова перенесення): seyahat+etmek (подорожувати), gözlem+lemek (спостерігати).
- İsim tamlamaları (прикладне іменники): öğretmen+okulu (школа вчителів), çocuk+oyuncakları (іграшки дітей).

4. Запозичення з інших мов:

- Арабська мова: kitap (книга), şükran (вдячність), müzik (музика).
- Французька мова: kürdan (зубочистка), sandalye (стілець), otobüs (автобус).
- Англійська мова: bilgisayar (комп'ютер), bisiklet (велосипед), futbol (футбол).

Ці моделі можуть поєднуватися в одному слові, що робить турецьку мову багатоаспектною і різноманітною в словотворчому відношенні.

Soyut

Eserde Türkçedeki kelime yapım kalıpları incelenmiştir. Türkçede sözcük oluşumu, eklenme, ses değiştirme, birleştirme ve diğer dillerden ödünç alma gibi çeşitli kalıplara dayanmaktadır.

Türk dilinde kelime oluşumunun ana modeli, kelime tabanına çeşitli eklerin eklenmesinden oluşan ektir. Türk dilinde çeşitli işlevleri yerine getiren çok sayıda ek vardır, örneğin zaman, eylem türü ve yöntemi, isimlerin cinsiyeti ve sayısı, fiilin şekli vb.

Başka bir kelime oluşumu modeli, bir sesin diğeriyle değiştirilmesinden oluşan ses anlamlarının değişmesidir. Örneğin, "adam" (insan) kelimesi "edem" (yerim), "adem" (efendi) veya "idam" (depo) olabilir.

Kelime birleştirme, yeni bir kelime oluşturmak için iki veya daha fazla kelimeyi birleştirmeyi içeren bir kelime oluşturma modelidir. Örneğin, "kahve" (kahve) + "hane" (ev) = "kahvehane" (kafe).

Diğer dillerden ödünç alınan kelimeler, diğer dillerden ödünç alınan kelimelerin kullanılmasını içeren bir kelime oluşturma modelidir. Türkçede Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce'den çok sayıda alıntı vardır.

Bu modellerin her birinin kendine has özellikleri vardır ve farklı durumlarda uygulanabilir olması, Türk dilini çok zengin ve çeşitli kılar.

Anahtar kelimeler: kelimeler, Türk dili, kelime oluşumu, biçimbirimler.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дорда С.В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Серія Філологічні науки». Мовознавство. №3 (352). Луцьк, 2017. С. 411-417.
2. Карпенко О.Ю. Проблематика когнітивної ономастики: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 376 с.
3. Коверна І.О. Мусульманські імена в антропоніміконі сучасної турецької мови. URL: http://phil.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/47-1/55.pdf
4. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: Формування і розвиток категорії оцінки. Львів: ЛНУ, 2000. 349 с.
5. Лесінська О.М. Дослідження ономастикону художнього простору текстів Д. Г. Лоуренса. Львівський філологічний часопис. 2020. № 6. С.132- 136.

6. Логвиненко І.А. Соціолінгвістичні особливості сучасних турецьких антропонімів. Наукове мислення: зб. ст. учасників 13 Всеукр. практ.-пізн. інтернет-конф-ії «Наукова думка сучасності і майбутнього»
7. Логвиненко І.А. Національна картина світу крізь призму турецької антропоніміки Мовні і концептуальні картини світу. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. Вип. 2 (62). С. 164-171.
8. Логвиненко І.А. Колоративні компоненти як лінгвокультурні маркери сучасних турецьких антропонімів. Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 35. С. 75-82.
9. Логвиненко І.А. Епонім «Mehmetçik»: лінгвокультурний аспект. Питання сходознавства в Україні: тези доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. «Питання сходознавства в Україні» (6-7 квітня 2017 р.). ХНПУ імені Г.С. Сковороди, ХНУ імені В.Н. Каразіна. Харків, 2017. С. 58-59.
10. Açıkgöz H. Türk Onomastiği. TDED. C. XXVI. İstanbul, 1993, s. 351-354.
11. Asırayamlı O. Türk Kültüründe Ad Koyma Folkloru'nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı. Ankara: Ofset Repromat Matbaası, 1992. S. 1-15.
12. Ağırman C. Ad Koyma ve Hz. Peygamber'in İsimlere Karşı Tutumu. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 1998. Sayı: 2. S.123-134.
13. Akbaba D.E. Nogay Türklerinde Kişi Adları. Dil Araştırmaları. Sayı: 10. Bahar 2012. S. 99-122.
14. Akpınar T. Eski ve Bugünkü Türkler'de Su Kültü ve Âdetler. Türklerin Din ve Hukuk Tarihi. İstanbul, 1999. S. 30-39.
15. Aksan D. Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: TDK Yayınları, 2007. 218 s.

16. Alkaya E. Tatar Türklerinin Kullandığı Türkçe Kişi Adları Üzerine Bir Değerlendirme. Electronic Turkish Studies. Sayı: 3. 2008. URL: <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt11/sayi1/115-136.pdf>